

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.563

Бойчук Н.Я.*старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Солосіч О.С.***студент
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФАНДРАЙЗИНГ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ВАЖЛИВИХ ІНІЦІАТИВ

У статті розглянуто фандрайзинг як ефективний засіб залучення матеріальних ресурсів у соціальні проекти з використанням сучасних засобів зв'язку та передачі інформації в обхід традиційних форм фінансування. Фандрайзинг дає можливість реалізувати глобальні проекти у різних сферах розвитку суспільства без залучення великих інституційних інвесторів. Описано особливості застосування наявних інструментів фандрайзингу, таких як, зокрема, краудсорсинг, краудфандинг, ендаументи, соціальні сервітути. На прикладах розглянуто їх комплексне застосування як на мікрорівні, тобто серед підприємців та звичайних людей, так і на макрорівні, тобто серед глобальних проектів, основою фінансування яких є фандрайзингова діяльність. Проаналізовано пріоритетні напрями розвитку фандрайзингу. Запропоновано обґрунтовану зміну наявних підходів до розуміння поняття державного фандрайзингу в умовах української дійсності, а саме забезпечення ролі держави як суб'єкта фандрайзингової діяльності.

Ключові слова: фандрайзинг, соціальні заходи, ефективні засоби та форми здійснення фандрайзингової діяльності, краудсорсинг, краудфандинг, гранти, grid-технології, цифрова філантропія, стратегії розвитку фандрайзингу.

Бойчук Н.Я., Солосіч А.С. ФАНДРАЙЗИНГ КАК СОВРЕМЕННЫЙ МЕТОД РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО ВАЖНЫХ ИНИЦИАТИВ

В статье рассмотрен фандрайзинг как эффективное средство привлечения материальных ресурсов в социальные проекты с использованием современных средств связи и передачи информации в обход традиционных форм финансирования. Фандрайзинг даёт возможность реализовывать глобальные проекты в разных сферах развития общества без привлечения больших институциональных инвесторов. Описаны особенности применения существующих инструментов фандрайзинга, таких как, в частности, краудсорсинг, краудфандинг, эндаументы, социальные сервитуты. На примерах рассмотрено их комплексное применение как на микроуровне, то есть среди предпринимателей и обычных людей, так и на макроуровне, то есть среди глобальных проектов, основой которых является фандрайзинговая деятельность. Проанализированы приоритетные направления развития фандрайзинга. Предложена обоснованная смена существующих подходов к пониманию понятия государственного фандрайзинга в условиях украинской действительности, а именно обеспечения роли государства как субъекта фандрайзинговой деятельности.

Ключевые слова: фандрайзинг, социальные мероприятия, эффективные средства и формы осуществления фандрайзинговой деятельности, краудсорсинг, краудфандинг, гранты, grid-технологии, цифровая филантропия, стратегии развития фандрайзинга.

Boychuk N.Y., Solosich O.S. FUNDRAISING AS THE MODERN METHOD OF IMPLEMENTATION SOCIAL IMPORTANT INITIATIVES

Fundraising is considered as an effective means of attracting material resources into social projects, using modern means of communication and information transfer avoiding traditional forms of financing in the article. Fundraising enables global projects to be implemented in different spheres of social activities without attracting large institutional investors. The main fundraising tools such as crowdsourcing, crowdfunding, endowment, and others are described. The examples considered their complex application both at the micro level – among entrepreneurs and ordinary people, and at the macro level – global projects, funded by fundraising activities. Priority directions of development of fundraising were analyzed. A substantiated change of existing approaches in understanding the concept of state fundraising in the conditions of Ukrainian reality is proposed, ensuring the role of the state as a subject of fundraising activity.

Keywords: fundraising, social arrangements, effective forms and methods of implementing of fundraising activity, crowdsourcing, crowdfunding, grants, grid-technologies, digital philanthropy, development strategies of fundraising.

Постановка проблеми. Сьогодні українська держава перебуває у складному стані внутрішньої економічної детермінації, що виявляється у зміні старих державних інститутів та формуванні нових на фоні загальнодержавного євроінтеграційного вектору розвитку. Однак складна геополітична ситуація, наявність структурних диспропорцій в економіці, інфляція, знецінення національної валюти та інші фактори зумовлюють скорочення видатків державного бюджету, спрямованих на соціальну сферу та розвиток інноваційних галузей наукових досліджень. За умов розвинутого громадянського суспіль-

ства виникає проблема в реалізації власного інтелектуального потенціалу, що, з одного боку, стимулює розвиток нових форм залучення коштів у громадські проекти в обхід традиційних форм пошуку фінансових ресурсів, а з іншого боку, породжує таке явище, як «витік мізків», коли людина змінює країну проживання, маючи на меті повною мірою реалізувати власний інтелектуальний капітал. Зрозуміло, що на даному етапі розвитку для України найбільш прийнятним є варіант, за якого держава перекладає виконання окремих соціальних функцій на некомерційні організації, тим самим скорочує видатки і підвищує

ефективність соціальних заходів, а громадяни мають можливість як брати участь у важливих соціальних ініціативах, так і самостійно створювати та реалізовувати їх. Саме такий засіб мобілізації матеріальних та нематеріальних ресурсів задля активного впровадження соціальних ініціатив або підтримки наукових досліджень називається «фандрайзинг».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання фандрайзингу як окремого виду економічної діяльності знайшло своє теоретичне висвітлення в роботах таких українських та іноземних економістів, як А.Дж. Дуглас [6], Т.В. Артемева [7], Дж.М. Брайсон [8], О.В. Комаровський [9], О.І. Корінцева [10], С. Куц [11], А.Н. Соколова [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак у працях вітчизняних вчених концепція фандрайзингової діяльності розкрита опосередковано, відсутній ґрунтовний опис інструментів здійснення цього виду діяльності та рекомендації щодо їх успішного використання на практиці. Більшість наукових праць цього напрямку досліджень орієнтована на визначення сутності та окремих елементів впровадження фандрайзингової діяльності. Водночас практичні аспекти фандрайзингу, пов'язані з реалізацією соціально важливих заходів у суспільстві та їх позитивними наслідками, досліджені не повною мірою.

Мета статті полягає у характеристиці фандрайзингу як методу реалізації соціально важливих ініціатив. Досягнення поставленої мети можливо за умови вирішення завдань визначення інструментів для знаходження найефективнішого способу мобілізації матеріальних та нематеріальних ресурсів задля активного впровадження соціальних ініціатив або підтримки наукових досліджень, які спроможні сформувати фінансово-матеріальну базу розвитку соціальних програм, а також визначення стратегії розвитку фандрайзингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово «фандрайзинг» (“fundraising”) походить з англійської мови й утворене сполученням двох слів, таких як “fund” (з англ. «грошові кошти») і “raise” (з англ. «підіймати, збільшувати»). Цей термін може бути визначений як система комплексних заходів з мобілізації та залучення матеріальних засобів (зокрема, фінансових) з метою впровадження соціально важливих проектів, підтримки діяльності громадських або благодійних організацій, реалізації перспективних наукових розробок, яка може здійснюватися на всіх рівнях організації суспільства.

Об'єктами фандрайзингової діяльності є донори фінансових ресурсів, ними можуть виступати як фізичні особи, так і господарські об'єднання, комерційні структури, благодійні фонди. До суб'єктів фандрайзингу відносять неприбуткові урядові та неурядові організації, краудфандингові платформи у мережі Інтернет, які займаються пошуком ефективних способів залучення грошових коштів або дають можливість знайти грошову підтримку суспільно значимих ідей та проектів приватних осіб.

Принципи здійснення фандрайзингової діяльності передбачені в Декларації етичних принципів у фандрайзингу, створеній Інститутом професійного фандрайзингу. До них відносяться чесність, прозорість, цілісність, пошана та емпатія [1]. Ці принципи спонукають фандрайзерів до правильних дій для досягнення поставлених цілей в процесі пошуку та залучення ресурсів для своєї діяльності.

Поняття фандрайзингу безпосередньо пов'язане з благодійною діяльністю, адже фінансові та будь-

які інші матеріальні ресурси об'єктів цієї діяльності базуються на принципах добровільності та безповоротності, які мають на меті вирішення соціальних проблем або підтримку суспільно необхідних програм. Використання інструментів фандрайзингової діяльності є об'єктивною необхідністю ефективної роботи суспільного інституту благодійності у XXI столітті. Перевагами фандрайзингу є можливість прямої взаємодії з громадянським суспільством, а не лише пошук підтримки з боку власників великих фінансових капіталів.

Фандрайзинг є сучасним засобом формування фінансово-матеріальної бази розвитку соціальних програм, саме тому інструменти впровадження цього виду діяльності інтегрують у собі як традиційні форми й методи залучення коштів, так і більш сучасні напрацювання у цій галузі, а саме використання інформаційних технологій, мережі Інтернет, PR-технологій (public relations), прогресивних методів інтерактивного представлення інформації. Розглянемо найбільш ефективні засоби та форми здійснення цього виду діяльності, які позитивно зарекомендували себе в процесі здійснення світової фандрайзингової практики.

Краудсорсинг – система залучення та використання інтелектуального потенціалу або матеріальних ресурсів великої кількості приватних осіб, які добровільно витрачають власний вільний час та ресурси, координуючи свою діяльність в глобальній мережі Інтернет. Тобто такий вид відносин виникає лише на підставі договору публічної оферти без будь-яких форм трудових договорів. Ключову роль у цьому процесі відіграють інформаційні технології, які дають змогу залучати інтелектуальні можливості людей з будь-якої точки земної кулі, ефективно координуючи їх роботу в єдиному інформаційному центрі.

Краудфандинг – одна з сучасних форм «суспільного фінансування», що здійснюється у віртуальному просторі мережі Інтернет на спеціальних краудфандингових платформах. Він передбачає, що будь-яка людина має змогу матеріально підтримати важливу, на її думку, ініціативу або стартап-проект. Краудфандинг-платформи дають можливість публікації в мережі та здійснення найрізноманітніших проектів: від збору коштів на лікування окремої людини до пошуку фінансування для реалізації концепту нової комп'ютерної гри. Головною умовою є встановлення мінімально необхідної суми для реалізації проекту, сам ресурс надає визначену кількість днів для збору вказаного обсягу, а якщо зібраних коштів не вистачило, вони повертаються інвесторам. Ефективність цього інструмента на практиці можна побачити на прикладі всесвітньо відомої платформи Kickstarter, відповідно до статистики якої, кількість грошей, інвестованих в успішні проекти, складає \$2,92 млрд. [2].

Ендавмент – це певний обсяг майнових активів, який надається певній неприбутковій організації для вкладання в об'єкти інвестування. Наданий ендавмент є абсолютно недоторканим, а сама організація має право лише на використання прибутку, отриманого від інвестування наданого ендавменту. При цьому надавач ендавменту має право самостійно визначати цілі та способи застосування отриманого прибутку, що є об'єктивною ознакою самого поняття «ендавмент». Найбільш яскравим прикладом застосування цього інструмента є система вищої освіти Сполучених Штатів Америки.

Система благодійних сервітутів передбачає надання права володіння та користування земель-

ними ділянками їх власниками на умовах провадження благодійної діяльності їх тимчасовими утримувачами.

Гранти – визначений обсяг коштів, матеріальних ресурсів, послуг, цільового призначення, який надається грантодавцем на засадах безоплатності і безповоротності переможцю конкурсу на отримання відповідної допомоги.

Grid-технології – один з перспективних напрямів розвитку сучасних комп'ютерних технологій, сутність якого полягає в об'єднанні потужностей тисяч комп'ютерів незалежно від їх географічного розташування. Ця технологія знайшла широке застосування не лише в галузі наукових досліджень, рішення прикладних задач зі складними математичними обчисленнями, але й у промисловості, діяльності великих фірм та корпорацій світового рівня, адже Grid-технологія дає змогу швидко й безпечно обробляти надвеликі масиви даних, не витрачаючись на побудову суперкомп'ютерів. Саме ця технологія має потенціальну можливість стати хрестоматійним прикладом застосування найсучаснішого інструмента фандрайзингової діяльності – цифрової філантропії, що відкриває широкі можливості для молодих науково-дослідницьких центрів, котрі за відсутності належної підтримки з боку держави не в змозі дозволити собі відповідні технічні потужності.

Кожен з наведених вище інструментів ведення фандрайзингової діяльності знайшов широке застосування у світовій практиці фандрайзингу. Завдяки їм були створені та реалізовані тисячі соціально значущих проєктів та ініціатив громадського суспільства, що стало прикладом ефективної взаємодії суспільних інститутів в обхід складного бюрократичного апарату держави й традиційних форм залучення грошових ресурсів.

Успіх реалізації різних форм фандрайзингу багато в чому залежить від здатності фандрайзерів пояснити потенціальним донорам привабливість запропонованих проєктів, наявність спільних інтересів, можливих перспектив партнерства [7, с. 137].

Одним із прикладів ефективності фандрайзингової діяльності є популярний у Великій Британії та Ірландії мобільний додаток “FoodCloud”, котрий вирішує проблему великої кількості нереалізованих товарів у кафе та магазинах роздрібною торгівлі, які зазвичай знищуються в процесі перероблення, що негативно впливає на екологію. Ця організація дає змогу скоординувати діяльність локальних благодійних організацій, уникнувши знищення тисяч тонн продовольства, тим сам забезпечивши їжею найбільш вразливі населення, які потребують соціального захисту. За час діяльності цієї організації на соціально важливі цілі було реалізовано близько 9 234 т їжі та сумарно змогли заново перерозподілити близько 20,3 млн. продуктових наборів для бідних верств населення по всій Британії та Ірландії, а також запобігти утворенню вуглекислого газу [3].

Вдалим прикладом застосування інтерактивних технологій у практиці фандрайзингу є акція Австралійського Інституту меланомі під назвою «Зупини меланому». На людних вулицях великих австралійських міст були встановлені борди з інтерактивним зображенням постійно прогресуючої пухлини меланомі, підкріпленим статистичними даними щодо смертності від пухлин цього виду. Поряд з «пухлиною» встановлений термінал, лише провівши карткою по якому, людина може пожертвувати \$1,99, а розмір інтерактивної пухлини буде відповідним чином зменшуватися або збільшуватися залежно від частоти пожертвувань [4].

Ефективне використання інтернет-технологій разом із сучасними засобами візуального представлення інформації демонструє проєкт під назвою “GiveClearWater”. Головна мета діяльності цієї організації полягає в залученні грошових коштів для купівлі спеціального обладнання та установок з очищення забрудненої промисловими викидами північної частини річки Амазонки. У цьому регіоні мешкають нечисленні племена зі своєю самобутньою культурою та мовою, які знаходяться на межі зникнення через відсутність доступу до чистої питної води. Окрім традиційних заходів приваблення грошових пожертвувань на фінансування основних цілей кампанії, ця організація створила на своєму веб-ресурсі відкриту геомапу, завдяки якій кожна людина може прослідкувати пряме призначення зібраних коштів, збільшивши розмір мапи, побачити встановлене обладнання для забезпечення місцевих людей питною водою [5].

Головною причиною успіху вищезгаданих соціально орієнтованих проєктів є розумне використання базових принципів та сучасних інструментів ведення фандрайзингової діяльності, таких як відкритість та прозорість, залучення інтерактивних методів подачі інформації, проста процедура перерахування благодійних внесків та їх незначний розмір, головний акцент робиться на вирішальному впливі емоційної складової на прийняття рішень. В процесі поєднання усіх цих елементів ми отримуємо велику кількість разових внесків, що дає змогу, окрім залучення значних коштів у певний проєкт, викликати позитивні зрушення у системі світогляду окремих людей.

Можливість ефективної реалізації різних форм фандрайзингу багато в чому залежить від здатності фандрайзерів пояснити потенціальним донорам привабливість запропонованих проєктів, наявність спільних інтересів, можливих перспектив партнерства [7, с. 137].

Для успішної фандрайзингової діяльності неприбутковим організаціям необхідно визначитися з плануванням ефективних дій своєї організації та вибрати стратегію розвитку, яка забезпечить досягнення поставлених цілей. Відомо декілька пріоритетних напрямів розвитку організацій, правильне використання яких дасть змогу досягти успішності. До них відносяться стратегія зростання доходів, стратегія залучення донорів, стратегія знання про справи та діяльність організації серед схожих організацій, стратегія ефективності, стратегія стабільності [11, с. 86]. Стратегія зростання допоможе організації забезпечити збільшення доходів та стабільність їх надходження. Інструментом, завдяки якому можлива реалізація цієї стратегії, є інтернет-технології. Використовуючи стратегію залучення донорів фінансових ресурсів, організація розробляє план заходів, які в перспективі зацікавлять потенційних донорів. Інструментом є телефонний фандрайзинг, залучення бажаючих співпрацювати з даною організацією для досягнення поставленої мети. Інструментом реалізації стратегії, яка допоможе повернути до себе увагу та зміцнити імідж, є робота із засобами масової інформації, бізнес-структурами в плані реалізації маркетингових дій соціального характеру. Використання стратегії, яка зробить організацію знаною серед подібних, допоможе повернути до себе увагу зацікавлених осіб. Найвищу віддачу від залучених коштів принесе застосування стратегії ефективності. До інструментів цієї стратегії можна віднести отримання грантів. Можливість організації не витратити кошти на фандрайзинг та отримувати постійні гро-

шові надходження, інструментом якої є постійний капітал (ендаумент), забезпечує стратегія стабільності. Ефективне поєднання перерахованих стратегій дасть можливість організаціям успішно функціонувати та мати стабільний розвиток.

В умовах розвинутого громадянського суспільства фандрайзинг є привабливим інструментом реалізації власних соціальних ініціатив. Однак в Україні фандрайзинг зіштовхується з низкою проблем, головними з яких є низькі соціальні стандарти та рівень матеріального забезпечення населення, відсутність необхідних соціальних програм розвитку та загальної стратегії як такої, що межує із соціальною дисфункцією держави загалом та провокує процеси інтелектуальної міграції населення. В такій ситуації актуальним стає механізм державного фандрайзингу, який передбачає застосування державою базових інструментів фандрайзингу для залучення коштів у власні проекти. Втім, на нашу думку, в нинішніх умовах доцільно відійти від традиційного розуміння поняття державного фандрайзингу, адже щодо України держава повинна виступати суб'єктом цього виду діяльності. Оскільки в умовах високого рівня корупційності державних установ та відсутності довіри до держави як серед звичайних громадян, так і серед представників бізнесу залучення коштів в об'єкти державного фандрайзингу стає неефективним. Натомість держава як суб'єкт фандрайзингу, з одного боку, зможе забезпечити ефективне цільове використання бюджетних коштів в обхід традиційних корупційних схем, а з іншого боку, дасть можливість реалізувати інтелектуальний потенціал власних громадян у соціально важливих напрямках.

Стабільний розвиток та результативність дій забезпечать організаціям правильне використання стратегій розвитку. Сучасні засоби державного фандрайзингу є ефективними й дієвими, утім держава повинна послідовно робити кроки щодо покращення економічного клімату для створення сприятливих умов ведення цього виду діяльності в Україні.

Висновки. В умовах напруженої соціально-економічної ситуації в Україні високою результативністю характеризується застосування найбільш ефективних засобів та форм здійснення фандрайзингу. Проведене дослідження показало, що для ефективно реалізації соціальних ініціатив необхідні досконале володіння та вміння застосування способів та методів сучасної фандрайзингової діяльності. «Розумний» фандрайзинг характеризується комплексом дій у фізичному та цифровому просторі для поширення інформації про соціальні проблеми, які потребують термінового вирішення. У статті проведено ґрунтовний опис ефективних засобів та форм здійснення фандрайзингової діяльності, а також надано рекомендації щодо

їх успішного використання на практиці. Практичні аспекти фандрайзингу пов'язані з реалізацією соціально важливих заходів у суспільстві та їх позитивними наслідками. Прийняті рішення стосовно пожертвування невеликих сум мають серйозні результати: незначні суми змінюють життя людей, які потребують допомоги, пожертвування в присутності інших людей сприяють популяризації благодійності, відчуття позитивних емоцій від виконаної дії надихають людей для подальших перспективних дій в цьому напрямі. Методи фандрайзингової діяльності є швидкими та доступними, а ефективне поєднання базових стратегій розвитку забезпечить стабільність функціонування організацій.

Аналізуючи та систематизуючи різні підходи до визначення фандрайзингу, ми удосконалили та розвинули сутність поняття «фандрайзингова діяльність» як системи комплексних заходів з мобілізації та залучення матеріальних засобів з метою підтримки діяльності громадських або благодійних організацій, впровадження соціально важливих проектів та реалізації перспективних наукових розробок некомерційного характеру, яка може здійснюватися на всіх рівнях організації суспільства незалежно від форми власності, характеру фінансування та масштабів діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Декларація етичних принципів у фандрайзингу // Офіційний сайт Інституту професійного фандрайзингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fundraiser.org.ua/pro/dokumenty-ipf/etychnyj-kodeks-fandrajzeriv>.
2. Kickstarter stats [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kickstarter.com/help/stats>.
3. FoodCloud [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://food.cloud>.
4. Умный фандрайзинг: просто, понятно, круто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philanthropy.ru/analysis/2017/02/03/45895>.
5. GiveClearWater [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://giveclearwater.org>.
6. Дуглас А.Дж. Основные принципы фандрайзинга / А.Дж. Дуглас, К.Дж. Карлсон. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 240 с.
7. Брайсон Дж.М. Стратегічне планування для державних і неприбуткових організацій / Дж.М. Брайсон; пер. з англ. – Львів: Літопис, 2004. – 352 с.
8. Комаровський О.В. Фандрайзинг у питаннях, відповідях та цитатах: [навч. посіб.] / О.В. Комаровський. – Луганськ, 2007. – 54 с.
9. Корінцева О.І. Менеджмент неприбуткових організацій: [навч. посіб.] / О.І. Корінцева. – Суми: Собор, 2004. – 76 с.
10. Куц С. Фандрайзинг ABC: посібник для початківців / С. Куц. – К.: Центр філантропії, 2008. – 92 с.
11. Чернявська О.В. Фандрайзинг: [навч. посіб.] / О.В. Чернявська, А.М. Соколова. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 188 с.